

Vestlandet

**Skjøtselsplan for Holmen, Almklovdalen
Vanylven kommune, Møre og Romsdal fylke.**

Bioreg AS Rapport 2013 : 28

BIOREG AS

Rapport 2013:28

Utførende institusjon: Bioreg AS http://www.bioreg.as/	Kontaktpersonar: Finn Oldervik	ISBN-nr. 978-82-8215-257-0
Prosjektansvarleg: Finn Oldervik 6693 Mjosundet Tlf. 71 64 47 68 el. 414 38 852 E-post: finn@bioreg.as	Oppdragsgjevar: Fylkesmannen i Møre og Romsdal ved Geir Moen	Dato: 31.10.2013
Referanse: Oldervik, F.G., Olsen, O. & Langmo S.H.L. 2013. Skjøtselsplan for Hellebust, søndre - Holmen, Almklovdalen Vanylven kommune, Møre og Romsdal Fylke. Bioreg AS rapport 2013 : 28. ISBN; 978-82-8215-257-0.		
Referat: Rapporten skildrar naturverdiar og arts mangfald for slåttemarka noko aust for husa på gnr 61/3, Hellebust, søndre, Holmen, Vanylven kommune. Vidare gjer rapporten greie for dei skjøtselstiltaka som bør setjast i verk for å ta vare på dei biologiske verdiane som er knytt til lokalitetane.		
4 emneord: Kulturlandskap Naturtype Skjøtselsplan Slåttemark		

Figur 1. Foto; Oddvar Olsen © 07.07.2013. Biletet er tatt frå om lag midt i lokaliteten og sørvestover mot husa. Som ein ser er lokaliteten omkransa av kratt av mellom anna gråor langs med elva. Ein art som mjødurtt finst i store delar av lokaliteten, noko som peikar på byrjande attgroing.

Innhald

Innhald	3
Føreord	4
A. Generell del	5
Slåttemarksutformingar på Vestlandet	5
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker	6
B. Vanylven; Holmen.	8
Ortofoto/kart	14
Bilete	14
Kjelder	16
Vedlegg 1 Artsliste for Holmen	18

Føreord

I samsvar med ei nasjonal handlingsplan for å ta vare på dei attverande slåttemarkane i Noreg vart det teke initiativ til å lage dei første skjøtselsplanane for Møre og Romsdal alt i 2010. Det er Fylkesmannen ved Geir Moen som samordnar dette arbeidet i fylket. Når det gjeld slåttemarkslokaliteten på Holmen, Hellebost, søndre i Vanylven, vart denne første gong registrert i Naturbase i 2002 av Mattis Vidnes (2004), og seinare 05.02.2008 på bakgrunn av feltarbeid 20.09.2006 utført av John Bjarne Jordal i samband med kartlegging og supplerande kartlegging av naturtypar i Vanylven kommune. **Lokaliteten vart i fylgje grunneigaren slått fram til.....** Opplysningane i Naturbase er frå 2006, og vi har difor funne det naudsynt å gjera nokre supplerande undersøkingar.

Den vart på nytt oppsøkt 07.07.2013, og denne gongen med tanke på å utarbeide skjøtselsplan for lokaliteten. Det var Bioreg AS ved Oddvar Olsen som utførte denne undersøkinga. Denne vart gjort saman med Astrid Sæther, tidlegare eigar av gardsbruket (gnr 61/3). Det er vår eiga undersøking som ligg til grunn for skildring, verdisetting og avgrensing, men det er også teke omsyn til skildringa i Naturbase der vi har funne dette relevant, sjølv om denne i alle høve er mangelfull.

Nærare lokalisert ligg lokaliteten som namnet seier på ein holme i elva på Hellebost i Almklovdalen, Vanylven kommune. Lokaliteten er stort sett heilt flat. Skjøtselsplanen for området har som hovudoppgåve å ta vare på det opphavlege artsmangfaldet, og da ved ein skjøtselsmåte som liknar mest mogleg på den tradisjonelle, dvs. med minimal gjødsling og relativt sein slått, samanlikna med dagens siloslått.

Vi vil med dette få takke Fylkesmannen i Møre og Romsdal v/Geir Moen for oppdraget og for eit godt samarbeid om prosjektet. Så vil vi også rette en takk både til eigar og brukar av den aktuelle slåttemarkna for velvilje og tålmod når vi har ringt og mast om opplysningar.

Mjosundet i Aure 15. november 2013 Volda 15. november 2013 Rissa 31.november 2013

For Bioreg AS

Finn Gunnar Oldervik

Oddvar Olsen

Solfrid Helene Lien Langmo

Kommentert [SHLL1]: Etter samtalar med??

A. Generell del

Slåttemarker er areal som vert regelmessig slått. Semi-naturleg slåttemark eller såkalla kulturmarkseng, er slåttemarker som er forma gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. Dei er ofte overflatelydda, men ikkje oppdyrka og tilsådd i seinare tid, og ikkje eller svært lite gjødsla. Dei vert slått seint i sesongen. Slåttemarkene vert eller vart gjerne haustbeita og ofte også vårbeita. Korleis slåttemarkene har vore skjøtta varierer noko frå stad til stad og frå landsdel til landsdel. Slåttemarkene er urte- og grasdominerte og oftast svært artsrike. Dei kan vere opne eller tresette.

Tresette slåttemarker med styvingstre som vert hausta ved lauving er i dag svært sjeldne. Slike såkalla lauvenger vart gjerne beita om våren, slått ein gong seint om sommaren og beita om hausten. I tillegg vart greinene på trea hausta til fôr med eit tidsintervall på 5-8 år. I gammal tid spelte også myr ei viktig rolle som slåtteeareal (slåttemyr). Dei fleste jordvassmyrane i Noreg har tidlegare vore slått, men myrslåtten tok i stor grad slutt for ganske lenge sidan og vart praktisert berre nokre få stader fram til slutten av 1950-åra. Nokre av slåttemyrane gror att, medan andre endrar seg mindre, her er det truleg få tydelege biologiske spor frå slåttedrifta. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrar som framleis er i hevd.

Dei ulike slåttemarkene høyrer til blant våre mest artsrike naturtypar, og er viktige også for andre organismar enn karplantar. T.d. er rundt 70 prosent av dagsommarfuglane våre knytt til open engvegetasjon (særleg urterik slåttemark) og fleire vadefuglar brukar strandenger (slått eller beita) som hekkeområde og rasteplassar under trekket. I tillegg har slåttemarker mykje å seia for mange truga artar av beitemarksopp. Slåttemark kan ikkje erstattast av beitemark, fordi dei inneheld vegetasjonstypar og fleire artar som ikkje klarer seg i område som berre vert beita. Samanlikna med naturbeitemark har slåttemark generelt det høgaste artsmangfaldet og dei største bestandane av fleire truga engartar. Gjennom historia har slåttemark vore, og vil framleis vere, om vi tek vare på dei, viktige "levande genbankar". I tillegg er dei berekraftige økosystem som har vore eit nøkkelement i norsk landbruk i fleire tusen år. Men driftsendringar på 1900-talet har ført til at slåttemark no er mellom våre mest truga naturtypar.

Slåttemarksutformingar på Vestlandet

Den store variasjonen i slåttemarksvegetasjonen i Noreg er enno berre delvis kartlagt. I det følgjande har vi likevel prøvd å peike på nokre utformingar av slåttemarksvegetasjon som er særigne for Vestlandet og dermed gir fylka her eit særskilt forvaltningsansvar. Vi gjev òg døme på nokre verdifulle lokalitetar.

I [Møre og Romsdal](#) har ein svært godt oversyn over tradisjonelle slåttemarker fordi det her nyleg er gjort ei samanstilling av kunnskapen om denne naturtypen (Jordal 2007). 178 lokalitetar vert omtala i rapporten frå dette prosjektet, og slåttemarker er registrert i 29 av dei 37 kommunane i fylket. Lokalitetane finst likevel først og fremst konsentrert innan mindre geografiske område, og kommunane Stordal (22 lokalitetar, særleg i Nørdredalen), Vanylven (28 lokalitetar, særleg i øvre Romsdalen), Tingvoll (19 lokalitetar, særleg i Vågbø-Holmeide) og Sunndal (16, særleg ved fjellgardane) har flest kjende lokalitetar. Frisk fattigeng, ofte med stort artsmangfald, er truleg den viktigaste vegetasjonstypen. 64 raudlisteartar er registrert i dei registrerte slåttemarkene (13 karplantar, 1 sommerfuglart og 50 soppartar).

- Ein særleg verdifull lokalitet er Skutholmen, Fræna, der det finst eit heilskapleg fiskarbondelandskap som vert skjøtta tradisjonelt og har mange gamle kulturlandskapselement m.a. mange små 1x2-meters potetåkrar i bergskortene. Slåttemarkene vert slått med ljå. Her finst mange raudlista beitemarksopp. Staden er veglaus og kan nåast med robåt over eit 50 meter breitt sund.

- Langs Grøvvassdraget (Sunndal, utvalt for MR i 2008) og i øvre Romsdalen (Vanylven) finst tørre-friske slåttemarkar med fleire tørrengsartar som *Pilosella*-artar og sjeldne soppar.
- Stordal kommune har kanskje landets største bestandar av kvitkurle som i stor grad er knytt til restar av slåttemark.
- Nordre Sunnmøre er eit kjerneområde for solblom. Meir enn 30 000 blomsterstenglar er registrert innan dette området. Dessverre er det no berre sporadisk hobby slått igjen her.

I Hordaland har m.a. Losvik (1988) studert slåttemarksvegetasjon. Viktige lokalitetar finst m.a. i Urangsvåg, Bømlø, Gjuvsland og Varaldsøy.

I Sogn og Fjordane har miljøet rundt Ingvild Austad på Høgskulen over fleire tiår forska på og gjort ei rekkje registreringar i dei tradisjonelle slåtteengene i fylket. Kystblåstjernerdominerte slåttemarkar finst i ytre kyststrok, m.a. i Gåsvær i Solund, og lokalitetane Sandøyna, Vilnes og Hamna i Askvoll. Ein viktig slåttemarkslokalitet finst på Øvre Ormelid, ein hyllegard i Luster. Her finst tørrenger med m.a. brudespore, vanleg nattfiol og bakkesøte. Det er registrert mange slåttemarkar i Sogn og Fjordane, men fleire av registreringane er gjort for relativt lenge sidan og stoda i dag er uviss. På Grinde i Leikanger finst ei flott lauveng der både trea og enga framleis vert haldne i hevd.

I Rogaland er det registrert få slåttemarkar. I Funningsland, Hjelmeland finst ei dei få attverande solblomslokalitetane i fylket. Diverre vert den ikkje slått no.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarkar

Skjøtsel

Beste måten å skjotte ei gammal, artsrik eng på, er å følgje opp den tradisjonelle driftsforma, utan gjødsling og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noko frå stad til stad avhengig av klima og høgd over havet. Difor er det viktig å finne ut kva som har vore vanleg på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet frå gammalt av. Slått før 10. juli var svært uvanleg.

Ein bør nytte lett reiskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettare traktor) der det er mogleg. Graset må bakketørkast eller hesjast før det vert fjerna. I tillegg til at ein får tørt og godt hø, er bakketørkinga viktig for at frøa til engartane både skal få modne ferdig og vert liggjande att på enga når høyet vert samla saman og køyrd vekk.

Mange stadar på Vestlandet har engene i tillegg vore beita, anten vår eller haust eller begge delar. Berre beiting kan ikkje erstatta slått, men er dette einaste moglege skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsame. Storfeet vel ikkje ut "godbitane" slik sauene gjer. Men beitepresset må ikkje vere for stort, og ein må rekne med noko manuell etterrydding. Der ein har tidlegblømande artar, som til dømes svartkurle, er det særleg viktig at ein unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjeld restaurering av engar som er i attgroing og utviding av eksisterande slåtteareal er det viktig å ikkje setje i gang med meir omfattande restaurering enn det ein klarar å følgje opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaurerast, kan det vere lurt å ta det trinnvis over fleire sesongar. Slik vert det meir overkomeleg, og ein får erfaring med kor omfattande dei ulike tiltaka er og kor mykje ein kan vente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomførast på frosen og gjerne bar mark. Då unngår ein skadar på undervegetasjonen, og samstundes er det enklare å få ein lågast mogleg stubbe. Rydding i snø kan vere meir tungvint. Mindre buskar og oppslag kan òg ryddast om sommaren når det er tørt og mykje av biomassen er samla i blada.

I slåtteenger som *ikkje* har vore tresette er det ikkje noko poeng i å setje att tre ved rydding, men gamle styvingstre bør få stå. Eit og anna lauvtre med fin og vid krone kan òg gjerne få stå. Alle gran/furu og framande treslag bør fjernast.

Etter hogst er det særleg viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubbar og liknande vert samla saman og brend på eigna stader, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligg spreidd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska snarveksande, konkurransesterk vegetasjon. Av same grunn er oppflising og spreining av flis i området ikkje å tilrå.

Attståande biomasse vil ta opp noko av næringa som vert frigjort frå daude røter av tre og buskar som har vert rydda bort. Dette gir ein gjødslingsverknad som lett fører til uønskt nitrogenkrevjande artar (t.d. bringebær og brennesle). Gradvis opning er difor viktig. Gjødslingsverknad saman med auka ljossinnstråling fører gjerne òg til ein del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningane i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette fell normalt saman med slåttetidspunktet. Det kan likevel vere nødvendig å rydde lauvrenningar fleire gonger dei par første sesongane.

Osp spreier seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til omfattande renning. Det kan difor løne seg å ringborke osp ved å skjere eit ca. fem cm breitt band rundt treet nedanfor den nedste greina. Det er viktig at snittet er såpass djupt at all borken forsvinn, slik at transporten av næringsstoff stoppar heilt opp. Det er lettast å ringborke om våren. Etter tre somrar må dei daude trea fjernast.

Stubbar må kappast heilt ned til bakken, anten i samband med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubbar vil rotne fortare om ein skil borken frå veden med eit spett eller liknande, og deretter stappar jord i mellom. Med unntak av osp og or kan ein òg unngå renningar på denne måten. Dette kan t.d. vere aktuelt i kantar som hindrar ljossinnstråling til slåttemarka.

Problemartar som bringebær- og rosekratt, brennesle og mjøduert vil normalt forsvinne ved slått over tid. Men for å få dei bort kan det i byrjinga vere nødvendig å slå fleire gonger per sesong med ljå eller krattryddar. Felt med einstape bør slåast ned med kjepp, ikkje skjerast ned. På denne måten held bregna fram med å transportere næring frå røtene, og utarmar dermed rotsystemet sitt. Bregna bør så fjernast om hausten.

For meir utfyllande stoff om skjøtsel, restaurering og hevd:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker er å finne på DN sine heimesider: <http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

B. Vanylven; Holmen.

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)					
Navn på lokaliteten Holmen			Kommune Vanylven		Områdenr.
ID i Naturbase BN00012903		Registrert i felt av: Oddvar Olsen, Bioreg AS			Dato: 07.07.2013
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Vidnes, M. 2003. Biologisk mangfold i Vanylven kommune, Møre og Romsdal. Kartlegging av viktige naturtyper. Rapport utført for Vanylven kommune. 81 S. Jordal, J. B. & Holtan, D. 2008. Supplerende kartlegging av naturtyper i Vanylven kommune 2007. Møre og Romsdal fylke, areal- og miljøvernvedlegginga rapport 2008: 01 Munnlege: Grunneigar, Karin Aud Hellebust Aasen, 6146 Åheim Tlf. 700 24 103				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:	
Hovudnaturtype: Slåttemark D01			100 % andel	Utform.: Svak lågurtslåtteeeng (D0115) 40% andel Lågurt slåttefukteng (D0119) 60 % andel	
Tilleggsnaturtyper: Det er nokre små dammar inne på lokaliteten, men dette utgjør eit ubetydeleg areal.					
Verdi (A, B, C): B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11) Ingen					
Stadkvalitet	Tilstand/Hevd		Bruk (no):		Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God	Slått	Torvtekt	Svak lågurtslåtteeeng D0115 Lågurt slåttefukteng D0119
20 - 50 m		Svak	x	Beite	Brenning
50-100 m		Ingen		Pløying	Park/hagestell
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling	Ingen
		Dårlig		Lauving	
OMRÅDESKILDRING (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)					
INNLEIING					
Lokaliteten vart første gong registrert i Naturbase i 2002 av Mattis Vidnes (2004), og seinare 05.02.2008 på bakgrunn av feltarbeid 20.09.2006 utført at John Bjarne Jordal i samband med kartlegging og supplerende kartlegging av naturtyper i Vanylven kommune. Den vart på nytt oppsøkt 07.07.2013, og denne gongen med tanke på å utarbeide skjøtselsplan for lokaliteten. Det var Bioreg AS ved Oddvar Olsen som utførte denne undersøkinga.					
PLASSERING OG NATURGRUNNLAG:					
Lokaliteten ligg som namnet seier på ein holme i elva på Hellebust i Almklovdalen, Vanylven kommune, om lag rett aust for tunet på Hellebust, søndre (Gnr. 61/3). Elvelaupet vest for lokaliteten er å betrakte som eit flomlaup. Lokaliteten er for det meste flat med eit litt høgare parti i sørvest. På austsida grensar den til elva og på vestsida til det nemnde flomlaupet. Rundt heile lokaliteten står yngre og eldre kratt med gråor og noko bjørk. Berggrunnen består av olivinstein, pyroksenitt. Området ligg i sørboreal vegetasjonssone (SB) og sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon, humid underseksjon (O3h). Lokaliteten er avgrensa i hovudsak på basis av tidlegare avgrensing på ortofoto/kart, og er betre enn 20 m.					

NATURTYPAR, UTFORMINGAR OG VEGETASJONSTYPAR: Lokaliteten er avgrensa som slåtte­mark (D01) (100 %). Vidare er den definert som svak lågurtslåtteeng (D0115) (40 %) og lågurt slåttefukteng (D0119) (60 %). Desse opptrer i mosaikk innanfor lokaliteten.

ARTSMANGFALD:

Av planter vart det i 2013 påvist følgjande artar; Bakkesoleie, bekkeblom, bjørk, bleikstorr, blokkebær, blåklokke, einer, engfrytle, enghumleblom, englodnegras, engmarikåpe, engreverumpe, engsyre, flekkmarihand, fuglevikke, geitsvingel, gjerdevikke, grønvier, gråor, gulaks, hanekam, harerug, heisiv, hengeaks, hundekjeks, hundekvein, knereverumpe, kvein sp., kvitbladtistel, kvitlyng, mjøduert, myrfiol, raud jonsokblom, raudkløver, raudsvingel, røsslyng, skogrørkvein, skogstorkenebb, slirestorr, sløkje, slåttestorr, smyle, storbjørneskjegg, stor myrmaure, sumphaukeskjegg, svarttopp, sølvbunke, tepperot, tirltunge, tranebær, tågebær, vendelrot og vårkål.

Jordal nemner mellom anna bleikstorr, blåknapp, enghumleblom, hanekam, harerug, knegras, kvitbladtistel, smalkjempe, småengkall og tirltunge. Vidnes (2004) nemner beitemarkssoppen tuva køllesopp.

Frå både 2002 (Vidnes), 2006 (Jordal) og 2007 (Breili, registrert i Artsobservasjonar) er det omtala blømande solblom (VU) på lokaliteten (6 blomstrar i 2007). I Artsobservasjonar er det også registrert mellom anna kornstarr, kystgrisøre, smalkjempe, storblåfjør og småengkall innanfor lokaliteten.

BRUK, TILSTAND OG PÅVERKNAD:

Historisk og nyare bruk: Holmen har vore nytta til beite og slått i uminnelege tider i følge grunneigaren (pers. meld.). Den har vore overflatelydda ein gong i tida, men neppe pløyd nokon gong, då den verkar for ujamn til det. Noverande eigar, Karin Hellebust Aasen som er oppvaksen på bruket veit då heller ikkje om at slike inngrep har vore gjort på lokaliteten. Om våren var det helst sauene som beita der, gjerne frå midten av mai til midten av juni, då dei oftast vart sleppt til fjells. Oftast i månadsskiftet juli – august vart lokaliteten slått og graset turka på bakken. Graset her egna seg dårleg for hesjing, då det var såpass kort. Om hausten var det oftast storfe som beita på lokaliteten. Grunneigaren kjenner ikkje til at det nokon gong har vore gjødsla på lokaliteten. Kunstgjødsla var lite bruka på dette gardsbruket og husdyrgjødsla trong dei på betre mark. Grunneigaren fortel elles at det hende at faren brende gammalgraset på holmen når det låg att ein del strø på bakken om våren. Dette tiltaket hadde nok litt gjødslings­effekt, men neppe så mykje at det var skadeleg.

Nyare drift: Holmen vart truleg slått til og med år 2005 og sidan beita av storfe eit par år, før det vart slutt på all form for skjøtsel her. I følge Vidnes (2004) så har lokaliteten lang og god hevd med sein slått og litt beiting vår og haust, og har elles ikkje vore gjødsla eller pløgd så langt ein kan hugse attende (Vidnes 2004). Holmen vart i 2006 berre beita av storfe og ikkje slått (Jordal og Holtan, 2007). Fram til ca 2005 var det slått med motorslåtmaskin i månadsskiftet juli/­august. Graset vart tørka på bakken og seinare tatt vare på til husdyrfor.

Noverande drift: Dei siste 6-7 åra har lokaliteten vore utan all form for skjøtsel, utanom streifbeiting av hjort. Det gjeld også 2013.

Lokaliteten verkar i dag å vere i byrjande attgroing, og særleg gjeld dette langs kantane. Her er det mykje mjøduert som ser ut til å spreie seg, samt at sølvbunken har byrja å danne tuver.

Fleire stader innanfor lokaliteten har elva grave grøfter i samband med ulike flaumar. Ein mindre dam finst også i samband med ei av desse grøftene.

FRAMANDE ARTAR: Engreverumpe				
KULTURMINNE: Rydningrøyser/flaumvern enkelte stader ved elva. Dette er truleg stein som er rydda vekk frå lokaliteten, og lagt i kantane for å hindre at elva grev ved flaum.				
SKJØTSEL OG OMSYN: For å oppretthalde verdiane som slåttemark, så er det dei grunnleggjande skjøtselsgrepa som skal til: Ikkje gjødsling, sprøyting eller pløyning, og det må vere sein slått og bakketørking eller hesjing av grasnet, og etterbeite om hausten om det er mogleg. Hardt vårbeite over lengre tid er ikkje å tilrå. Sommarbeiting er skadeleg for artsmangfaldet på sikt.				
DEL AV HEILSKAPLEG LANDSKAP: Holmen har alltid vore ein del av kulturlandskapet på Hellebust og er det framleis. Landskapet her har nok i uminnelege tider vore knytt til jordbruket og dette gjeld nok i stor grad framleis. har venteleg vore eit småskalalandskap knytt til jordbruk tidlegare. Mykje av det andre slåttelandet i nærleiken av Holmen er oppgjødsla og må hovudsakleg karakteriserast som kunstmarkseng, noko som betyr at Holmen er ein viktig og ansleis del av kulturlandskapet her. Likevel finst det i området rundt Holmen fleire andre registrerte lokalitetar knytt til kulturmark.				
VERDIGRUNNGJEVING: Enga er over to dekar, har framleis stadvis tilnærma slåttemarkstruktur og ein viss artsrikdom. Den avgrensa lokaliteten har i følge grunneigaren aldri vore pløygd og heller ikkje gjødsla anna enn det husdyra har lagt igjen. Tidlegare har det vore ein liten bestand av solblom her, men den har ikkje vore sett dei siste åra, dvs etter at slåtten tok slutt kring 2005. Det er noko uvisst kor vidt denne vesle bestanden framleis kan eksistera, men her legg vi dette til grunn. Slik stoda er i dag oppnår den ut i frå artsinventaret og restaureringspotensialet, samt tidlegare registrerte funn av solblom verdien B - Viktig.				
SKJØTSELSPLAN				
DATO skjøtselsplan: 31.10.2013	UTFORMA AV: Finn Oldervik, Oddvar Olsen og Solfrid Helene Lien Langmo		FIRMA: Bioreg AS	
UTM 32N 6 879170 323624	Gnr/bnr. 61/3	AREAL (noverande): 2,3 daa	AREAL etter ev.restaurering: 2,3 daa	Del av verneområde? Nei
Kontakt med grunneigar/brukar (ev /informant). Før opp tidsperiodar, ev datoar. Namn: Grunneigar Karin Aud Hellebust Aasen var kontakta både før den naturfaglege undersøkinga, då undersøkinga vart gjort og i etterkant då skjøtselsplanen vart utarbeidd.			Type kontakt (befaring, tlf, e-post med meir) Har vore både i telefonisk kontakt med henne, samt at vi snakka med henne under befaringa.	

MÅL:

Hovudmål for lokaliteten:

- Det langsiktige målet er at lokaliteten skal haldast i god hevd med årleg slått og fjerning av høy etter tørking på bakken eller eventuelt hesjing. B-verdien på lokaliteten skal oppretthaldast ved at solblompopulasjonen og av ev raudlista beitemarkssopp, - eller at raudlisteartar frå andre artsgrupper som vert registrert på eit seinare tidspunkt vert teke vare på gjennom tilpassa skjøtsel. Dessutan er det viktig at karakterartar av kulturmarkseingplantar (sjå artslista i vedlegg 1!) vert halde på dagens nivå, eller at populasjonane av desse aukast.
- Det er også eit mål at den typiske jamne slåttemarkstrukturen vert teke vare på i den grad den er til stades på enga no, eller aller helst forbetra.
- Slåttemarka skal liggja i eit ope landskap og kantsoner skal ikkje skuggast ut for mykje av skog og kratt.
- Slåttemarka skal ikkje gjødslast, pløyast eller sprøytast.
- Det skal ikkje nyttast tung traktorreiskap på lokaliteten. Til slått kan ein bruke tohjulsslåmaskin og lå. Avlinga bør køyrast bort frå lokaliteten med lett køyretoy som t.d. ATW eller lett traktor.

Delmål for lokaliteten:

- Vårbeite bør avgrensast til ei veke, maks 14 dagar. Ein bør ikkje sleppa innpå for mange beitedyr slik at beitepresset vert særleg sterkt om våren. Beite heile sesongen på lokaliteten er skadeleg for artsmangfaldet, sjølv om ein på den måten kan unngå at lokaliteten gror igjen.
- Lokaliteten bør etterbeitast om hausten, men ikkje så sterkt at det blir mykje opptrakka. Ved ufullstendig beiting er det viktig å få slått kantane.
- Lauvskogen rundt heile lokaliteten bør tynnast noko. Eventuell transport med traktor må skje på frose mark, eller utanfor lokaliteten.

Tilstandsmål artar:

- Artsmangfaldet i slåttemarka skal oppretthaldast jf. artslista over. Her må ein i tillegg vere merksam på at det tidlegare er registrert solblom på lokaliteten.
- Populasjonar av artane i lista over karakterartar skal oppretthaldast (Sjå artslista i vedlegg 1!)
- Populasjonar av eventuelle raudlisteartar av beitemarkssopp eller frå andre artsgrupper som måtte dukka opp skal oppretthaldast eller helst utvidast.

Mål for nedkjemping av problemartar/gjengroing:

- Det er viktig at kantane vert slått grundig rundt heile lokaliteten for å hindre at artar som mellom anna mjødurtt får spreie seg ytterlegare innover på lokaliteten.

Kommentert [SHLL2]: Kva seier ein her i høve til eventuell solblom??

Tiltak:

- Årleg slått ikkje før 15.07. og helst innan 15.08., tørking av graset minst to dagar og fjerning av høyet. Graset kan rakast saman og hentast med lett traktor ev ATW. Tynning av skog. Det er ein fordel om det kan hoggast litt spreidd over fleire år, jf. generell del. Kvisten må fjernast frå lokaliteten. Viss denne blir brent (Sjekk med kommunen om det finst vilkår for brenning), så skal dette gjerast på fast bål plass utanfor lokaliteten ev kan ein finna seg ein høveleg stad ved elvekanten. Også buskar og kratt inne på sjølve lokaliteten må fjernast.
- Haustbeiting er ønskeleg også her. Det kan sleppast beitedyr inn på lokaliteten 1-2 veker etter at den er slått, og desse kan beite der resten av sesongen, så lenge det ikkje er så mange at vert mykje opptrakka. Det må ikkje tilleggsforast da dette kan gje ein oppgjødslingseffekt, samt føra til innførsel av uønskte artar som mellom anna høymole på lokaliteten.
- Om det skulle vise seg at gjenoptaking av skjøtelen her fører til betydeleg meir sommarbeite av hjort, bør ein vurdere om lokaliteten skal gjerdast inne med strøm.
- Grundig slått av kantane rundt heile lokaliteten.

Forslag om beitepussing ev. brenning frå Oddvar her med tanke på sølvbunke tuver! Jf. notatet du fekk frå han!! Tuver med sølvbunke må fjernast. Dette gjer ein enklast ved å...

AKTUELLE TILTAK:	Prioritering (år)	Ant daa og kostnad/daa	Kontroll: (Dato) Haust
Generelle tiltak: Årleg slått ikkje før 15.07., og helst innan 15.08., tørking av graset minst to dagar og fjerning av høyet	Årleg	0,7 daa à kr 2000,- = 1 800,-	
Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle: Tynning av skog rundt lokaliteten. Kvisten må også fjernast frå området	2014, 2015, 2016, 2017	3 dagsverk kvart av åra, dvs. ca kr. 7500,- pr år	
Fjerning av buskar og kratt inne på sjølve lokaliteten	2014	900,-	
Fjerning av tuver og rydding i samband med dette	2014	3 dagsverk eller om lag 7500,-	
Eventuelt innkjøp av utstyr til gjerding mot hjort	2014	5000,-	
Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle: Eventuell gjerding mot hjort	2014, 2015, 2016, 2017	800,-	

UTSTYRSBEHOV:

Tohjulsslåmaskin, ljå, høygaffel, rive, presenning

Kommentert [B3]: Ein burde kanskje seia noko om tiltak som er retta mot restaurering også?

Kommentert [SHLL4]: Kva anbefaler vi? Skjæring, brenning eller spade?

Kommentert [SHLL6]: Er det berre kor bratt lokaliteten er som avgjer satsen her?

Kommentert [SHLL5]: Antalet dagsverk kjem vel litt an på kva ein vel av mtoide for sølvbunke tuvene...

Kommentert [SHLL7]: Er ikkje sikker på at satsen treng å vere 300 per time her...er jo ikkje snakk om å bruke maskiner til dette arbeidet....

OPPFØLGING: Skjøtselsplanen skal evalueres innen, 5 år:			
Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Beitemarksopp er ikke undersøkt.			
Tilskot søkt år:		Søkt til:	
Tilskot tildelt år:		Tildelt frå:	
Skjøtselsavtale parter:			
ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksetting av skjøtselsplanen.			

Ortofoto/kart

Figur 2. Dette ortofotoet frå Gislink viser avgrænsinga av den aktuelle lokaliteten avmerka med gult. Som ein ser er flyfotoet frå tidleg vår, og ein ser at det er mykje daudt gras på lokaliteten.

Bilete

Figur 3. Foto; Oddvar Olsen © 07.07.2013. Her ser ein delar av den nordvestre kanten av lokaliteten. Som ein ser er artar som mjøddurt i ferd med å breie seg innover lokaliteten. Det er også mange yngre kratt av gråor i kanten, samt nokre inne på sjølve lokaliteten. Her bør det tynnast ein god del, og slik er det rundt det meste av lokaliteten.

Figur 4. Foto; Oddvar Olsen © 07.07.2013. langs kanten av lokaliteten er det fleire stader rydningsrøyser. Dette er truleg stein som er rydda frå lokaliteten og lagt i kanten som flaumvern. Det vil vere ein fordel om det vert rydda slik at desse røysene igjen kjem i kontakt med lokaliteten.

Figur 5. Foto; Oddvar Olsen © 07.07.2013. Biletet viser eit av dei fuktigare partia innanfor lokaliteten. Som ein ser er det innslag av ein god del kvitbladtistel her, samt enkelte gråorkratt. Gråora bør fjernast, medan dammen og andre grøfter som elva har grave ut innanfor lokaliteten bør vere urørte. Langs kanten av dammen vaks mellom anna røsslyng og blokkbær.

Figur 6. Foto; Oddvar Olsen © 07.07.2013. Biletet er tatt frå om lag midt i lokaliteten og sørvestover mot husa. Som ein ser er det ein god del mjødukt inne på sjølve lokaliteten. Legg merke til at det også her er mykje gråor langs elvekantane.

Figur 7 Foto; Oddvar Olsen © 07.07.2013. Biletet viser dei sentrale delane av lokaliteten og litt av artsinventaret derifrå. Også her er det mykje mjødukt saman med mellom anna skogstorkenebb. Innimellom finn ein innslag av artar som raudkløver, bleikstarr og tiriltunge, til dels saman med kvitbladtistel.

Kjelder

Litteratur:

Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. Ny revidert utgave av DN-håndbok 1999-13 (under revisjon).

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Jordal, J. B. & Gaarder, G. 1995. Biologiske undersøkingar i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1994. Planter og sopp i naturbeitemarker og naturenger. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruksavdelinga, rapport nr. 2 - 95. ISSN 0906-0363. ISBN 82-91585-01-6.

Jordal, J. B. & Holtan, D. 2008: Supplerande kartlegging av naturtypar i Vanylven kommune 2007. Møre og Romsdal Fylke, Areal- og miljøvernavdelinga rapport 2008-01. 69 s.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk.

Vidnes, M. 2003. Biologisk mangfald i Vanylven Kommune, Møre og Romsdal. Kartlegging av viktige naturtypar. Rapport utført for Vanylven Kommune.

Munnlege kjelder:

Karin Aud Hellebust Aasen, 6146 Åheim. Tlf. 700 24 103 eller mob. 415 86 047.

Internett:

Dato	Nettstad
30.10.13	Miljødirektoratet, Naturbase
30.10.13	Artsdatabanken, Raudlista, Artskart og NiN

Vedlegg 1 Artsliste for Holmen

Karakterartar er utheva med feit skrift

Karakterartar vil i desse skjøtselsplanane seia planteartar som karakteriserer kulturmarkseng. Tidlegare vart desse artane ofte kalla naturengplantar og/eller seterartar. I mangel på noko betre viser vi til følgjande rapport: John Bjarne Jordal og Geir Gaarder: Biologiske undersøkingar i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1994. Planter og sopp i naturbeitemarker og naturenger. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruks-avdelinga, rapport nr. 2 - 95. ISSN 0906-0363. ISBN 82-91585-01-6.

Tabellen over kulturmarksengplantar (naturengplantar) hadde nok hatt behov for ein revisjon der artsutvalet vert gjort meir spesifikt for dei ulike utformingane av kulturmarkseng.

Ved å følgja denne linken kan ein lasta ned rapporten til Jordal & Gaarder frå 1995. Lista står på side 15 ff i rapporten;

<http://www.jbjordal.no/publikasjoner/MR1994.pdf>

Av plantar vart det i 2013 påvist:

Bakkesoleie, bekkeblom, bjørk, bleikstorr, blokkebær, **blåklukke**, einer, **engfrytle**, enghumleblom, englodnegras, engmarikåpe, engreverumpe, engsyre, flekkmarihand, fuglevikke, **geitsvingel**, gjerdevikke, grønvier, gråor, **gulaks**, **hanekam**, **harerug**, heisiv, **hengeaks**, hundekjeks, hundekvein, knereverumpe, kvein sp., kvitbladtistel, kvitlyng, mjøduert, myrfiol, raud jonsokblom, raudkløver, raudsvingel, røsslyng, skogrørkvein, skogstorkenebb, **slirestarr**, sløke, slåttestarr, smyle, storbjørneskjegg, stor myrmaure, sumphaukskjegg, svarttopp, sølvbunke, tepperot, **tírltunge**, tranebær, tågebær, vendelrot og vårkål.

Veiledning til skjøtelsesplanskjemaset, B- Spesiell del.

Skjema B- spesiell del er delt opp i tre hoveddeler: Søkbare egenskaper (for Naturbase), Områdebeskrivelse (for Naturbase og som grunnlag for skjøtelsesplan) og Skjøtelsesplan. For søkbare egenskaper er det viktig at de begrepene og kodene som er oppgitt brukes. Områdebeskrivelse og beskrivelse av skjøtsel skal være ren tekst som ikke blir søkbar. For mer utfyllende forklaringer, se DN-håndbok 13 2. utgave 2006
<http://www.dirmat.no/content.ap?thisId=500031188&language=0>

Søkbare egenskaper:

Områdenavn: Offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivningsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk oppgis i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart. Eventuelt med støttenavn i tillegg (d.v.s. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).

Områdenr.: Løpenummer. Nummeret skal være unikt (to geografisk atskilte områder kan ikke ha samme nummer) og vil i en fylkes-/nasjonal sammenstilling starte med kommunenummeret.

IID i Naturbase oppgis hvis området ligger i Naturbase fra før.

Registrert av: (Inventør/kartlegger): Angi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.

Tidligere registrert: Angi årstall for ev. tidligere kartlegging av lokalitet. Få fram om lokaliteten har blitt undersøkt gjentatte ganger. Referanse til rapporter settes opp under Kilder mot slutten av dokumentet

Naturtype: Etter DN-håndbok 13 om naturtypekart-legging. **Utforming(er):** Etter DN-håndbok 13. usikkerhet m.m. utdypes i områdebeskrivelsen. **Mosaikk:** En lokalitet kan inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning for planlegging og forvaltning. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper eller utforminger som forekommer på lokaliteten registreres som mosaikk (tilleggsnaturtyper/-utforminger, helst med prosentandeler).

Verdi: A, B, C. Usikkerhet og gradering angis i områdebeskrivelsen.

Stedkvalitet: Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier. Sett kryss.

Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.): Etter liste i vedlegg 11 i DN-håndbok 13.

Tilstand (hevd): For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter 5-gradert skala. Sett kryss. Under tilstand i områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende beskrivelse.

Bruk: For kulturbetingete lokaliteter oppgis *nåværende* bruk. Sett kryss. I områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende tekst om tidligere og nåværende skjøtsel.

Områdebeskrivelse

Områdebeskrivelse: Skal være forvaltningsrettet, tilpasset brukeren og må være tilstrekkelig til å kunne begrunne valg av naturtype, verdi og skjøtelses- og restaureringstiltak som skal ivareta lokaliteten.

Innledning: Opplysninger om kartleggingen/ skjøtelsesplanarbeidet. I hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Geografisk beliggenhet og supplerende opplysninger til kartet, evt. buffersone beskrives. Hvor nøyaktig er avgrensingen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Viktige topografiske og geologiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truede vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arrenderingsmessige årsaker).

Artsmangfold: Typiske/karakteristiske/dominerende arter. I hagmark/lauveng bør ulike treslag angis, samt deres mengdefordeling. I tillegg kan arter som supplerer eller spesifiserer ytterligere i forhold til naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.

Bruk, tilstand, påvirkning: Utfyllende opplysninger om tilstand, inngrep, andre påvirkningsfaktorer, historikk og bruk. *Bruk:* Nåværende og tidligere bruk skal beskrives. For tidligere bruk menes tradisjonell drift, (helst tilbake til før krigen). Kontinuitet i bruk/ikke bruk: Angi perioder (årstall) med ev. opphør av drift. Perioder (årstall) med ev. intensivering av drift, eks: flere slåtter pr år, økt gjødsling (type og mengde gjødsel med mer). For *tilstand* angi her eventuell avvikende skjøtsel: Slått men grasel ligger igjen, slått ved plenklipping, bare beiting osv. For slåttemyr er grøfting og slått viktig. For kystlynghei er brenning og beiting viktig. Noter type gjengroingsarter og grad av gjengroing. Avgrens gjerne på ortofoto arealer med preg av forfall. NB: (Dette blir

supplerende opplysninger til rubrikken *hevd* ovenfor) Påvkningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk registreres som søkbar egenskap.

Fremmede arter: Forekomst og tiltak. (hvor de vokser avmerkes på ortofoto/kart).

Kulturminner: Forekomst av spesielle kulturminner i lokaliteten, eks bakkemurer, steingjerde, stakksneis osv.

- **Skjøtsel og hensyn:** Skjøtsel er aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påviker de naturverdiene som skal ivaretas. Konkrete forslag og behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her. Det gis her en kortere oppsummering av det som skrives i skjøtelsplanen om mål for skjøtsel, tilstand, skjøtselstiltak, tidsplan m.m.
- **Del av helhetlig landskap:** Sammenheng med andre områder innenfor et større areal. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.
- **Verdibegrunnelse (Obligatorisk):** A, B eller C. Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes. Om lokaliteten har endret verdisetting siden forrige registrering bør dette begrunnes her. Restaureringspotensialet til lokaliteten bør inn i verdivurderinga, om (deler av) enga er i forfall.
- **Merknad:** Her kan det legges inn uthevet kommentar om at lokaliteten må oppsøkes på nytt, at avgrensingen er for unøyaktig m.m..

Skjøtelsplan

Dato skjøtelsplan: Dato for ferdigstilt skjøtelsplan.

Utformet av: Navn på ressursperson som har skrevet planen ev hvem som har veiledet skjøtelsplanarbeidet.

UTM: Sett inn koordinater for midtpunkt i polygonet, **Gnr/bnr:** Oppgi alle gårds og bruksnummer innen lokaliteten som skjøtelsplanen gjelder for. (Kan bli mange for store lokaliteter som kystlynghei. Her kan dere få hjelp av kommunen).

Areal (nåværende og etter evt. restaurering): Oppgi areal på lokaliteten ved registrering, om aktuelt angi også areal etter at restaureringstiltak er gjennomført dersom dette vil endre på arealstørrelsen.

Del av verneområde: Det skal noteres om området ligger helt eller delvis innenfor et verneområde.

Kontakt med grunneier/bruker: Det er meget viktig å holde god dialog med grunneier/ev. bruker under hele skjøtelsplanprosessen, slik at skjøtelsplanen blir konkret og tilpasset grunneierens behov, kapasitet og drif. Det skal dokumenteres at skjøtelsplanskriver har hatt denne dialogen, og med hvem dialogen er ført.

Mål: Deles opp i hovedmål, delmål, ev. mål for delområder, samt tilstandsmål for enkelte arter. Røddistearter, karakterarter, totalt antall arter. Konkretiseres med % økning innen et tidsrom, eks innen 10 år. Er lokaliteten i god hevd vil det være et mål i seg selv å beholde dagens artsinventar og fordeling. Om området ligger innefor et verneområde og har konkrete bevaringsmål som vil påvirke skjøtelsen så skal dette beskrives her.

Aktuelle tiltak: Deles opp i: *Generelle tiltak* (med henvisning til A: generell del i skjøtelsplanen), *Aktuelle restaureringstiltak*, *utover de generelle* dvs restaureringstiltak som er nødvendig for konkret denne lokaliteten og som ikke er beskrevet i den generelle delen. Det kan være behov for brenning, ringbarking, tidspunkt for tiltak, midlertidig plassering av kvisthauger, bekjemping av problemarter, eller spesielle *hensyn* knyttet til kulturminner, styvingstrær, hi/reir, fuktområder, adkomst til lokalitet, utkjøring av tømmer/ved, eiendomsstruktur osv.

Til sist; *Aktuelle årlige skjøtselstiltak*, *utover de generelle*. Eks spesifikke lokale slåttetidspunkt, behandling av høyet, bortkjøring, slått hvert år eller sjeldnere, ev før- og etterbeite, hva slags dyr, antall beitedyr, ev. tidsperioder for beiting, Lauving/styving; tidspunkt, behandling av kvister osv.

Utstyrsbehov: Spesielle behov for utstyr til skjøtsel/restaurering.

Oppfølging: Det bør angis årstall for evaluering av tiltakene igangsatt etter skjøtelsplanen. Om det er aktuelt med supplerende registrering av spesifikke artsgrupper så nevnes dette her.

Tilskudd/skjøtelsavtale: Gi opplysninger om det er søkt midler RMP, SMIL ev andre miljømidler, samt opplys om det foreligger skjøtelsavtale og hvor lenge den gjelder.

Ansvar: Navn på person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtelsplanen, eks grunneier/bruker for gjennomføring av tiltak, samt person i forvaltningen for oppfølging av skjøtelsavtaler med mer.